

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

oktober 6 • 2020

Ett "medaljärende"
inom Göteborgs
Läkaresällskap.

Rydö-sedlar
än en gång.

Analys av
romerska
bronsmynt.

Rar klipping
avslöjad som falsk.

KÖPER – SÄLJER – FÖRMEDLAR

Karl IX – 16 mark 1608 – RRR

Adolf Fredrik – 5 dukater 1743 – RRR

VILL DU KÖPA?

Söker du mynt till din samling som du inte hittar på min hemsida?
Många objekt går direkt till mina kunder som finns på min s.k. Mancolista.
Vill du få erbjudande om nyinkomna objekt innan de läggs ut på hemsidan?
Mejla eller ring och berätta vad du söker.
Jag kontaktar dig omgående då något kommer in.

VILL DU SÄLJA?

Jag köper direkt dina enstaka bättre objekt eller
hela samling och du får betalt omgående.

UNIK FÖRMEDLINGSTJÄNST TILL FAST PRIS!

Vill du utnyttja mina försäljningskanaler och maximera ditt pris? Jag erbjuder
förmedling av dina enstaka bättre objekt till ett fast överenskommet pris.
I stället för osäkert resultat vid auktionsförsäljning och den utdragna processen
med tidig inlämning och sen redovisning erbjuder jag ett garanterat pris.

Försäljning sker då via min hemsida, Youtube-kanal,
Facebook, Tradera, mässor eller direkt till någon av mina kunder.

För förmedlingsuppdrag tillämpar jag individuella villkor.
Kontakta mig via tel eller e-post för vidare diskussion.

ROBERTO DELZANNO

Numismatiker – Författare – Bokutgivare
(+46) 708 86 50 08 – STOCKHOLM – SVERIGE
roberto@delzanno.se – www.delzanno.se

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
info@numismatik.se
Måndagar kl. 10 - 12 och 13 - 16

Se www.numismatik.se
för info om ev. tillfälligt stängt kansli.

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 SEK / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt.
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvarar inte för ej
beställt material. Texter och bilder i
SNT lagras elektroniskt och publiceras
som pdf på föreningens hemsida.
Den som sänder manus till SNT
medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 - 2019 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB

ISSN 0283-071X

HÖSTEN 2020

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses vanligtvis i samband med föredrag, alltid med ämnet numismatik. Undantag är denna höst då Myntauktioner i Sverige håller två auktioner, nummer 34 den 12-13 september samt nummer 35 den 21-22 november 2020 med visning i våra lokaler.

NYA GAMLA GULDGUBBAR

År 1975 hedrades de skandinaviska små guldgubbarna med ett svenskt frimärke i valören 25 öre. År 1982 var samlarvärdet 1 krona. Nu kostar ett mycket vackert datumstämplat guldgubbemärke 30 kronor. Kollade på nätet, som det heter. Det här skannade frimärket är dock inte det dyra, förstås.

Själva guldgubbarna har hittats här och var i södra Sverige. De allra senaste tjugotre i somras i Östergötland, närmare bestämt i Aska by strax utanför Vadstena. Jag besökte den högintressanta utgrävningsplatsen i somras och fick höra om fynden. Guldgubbar dateras huvudsakligen från 500- till 700-talet. Deras värde kan inte som frimärket mätas i pengar.

Gubbarna föreställer även gummor. Ett vanligt motiv är ett par, en man och en kvinna. De är mycket små, till och med ännu mindre och tunnare än hela frimärket de avbildas på.

Det här intill i förstoring avbildade paret är funnet i Helgö. Det tillhör Historiska museets samlingar, inv.nr 25 075:603. Gunnel Jansson fotade. Skala 2:1.

Man vet inte till vad de små gubbarna använts. Som en sorts tempelmynt har det föreslagits. I brist på annan förklaring i alla fall något religiöst.

Red./MGL

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlslan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16, om stängt se www.numismatik.se
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.

På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 SEK

1/8 sida
72 × 50
mm
350 SEK

1/6 sida
47 × 105
mm
400 SEK

1/4 sida
72 × 105
mm
600 SEK

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 SEK

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 SEK

mittuppslag
5 000 SEK

2:a & 3:e
omslagssidan
2 500 SEK

4:e omslagssidan
5 000 SEK

SNT behåller samma låga annonspriser även 2020

Annonser på årsbasis får dessutom 20% rabatt

Annonstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta info@numismatik.se

Annonser som inte är förenliga med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 6 • 2020

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Ett "medaljärende" inom Göteborgs Läkaresällskap	129–131
Om tung kassaskåpsflytt, försvunnen glas-servis och apparat som automatiskt islår den erforderliga kvantiteten spirituosa	132–133
Rydö-sedlar än en gång	134
Analys av romerska bronsmynt	135–138
Rar klipping avslöjad som falsk	139–140
Engelska kaffepolletter från 1600-talet	141
Kengispolletter – en efterlysning	143

FASTA RUBRIKER

LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF.	133
PRESSGRANNAR.	140
AUKTIONER & MÄSSOR.	140
PERSONALIA. Bengt E. Hovén 1944–2020	141
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK.	142
PRESSKLIPP 1876.	143
NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER.	144–145
NUMISMATISK DISPUTATION.....	145
LÄSTIPS.	145

OMSLAG

Rydö järnbruk i Torups socken i Halland utfärdade polletter av papper i slutet av 1840-talet. Numrering, littera och användandet av ordet sedel i texten gjorde att de såg ut att kunna likställas med privatbankssedlar. Det utlöste protester från en insändare, som valde att vara anonym, i Götheborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning. Läs mer om Rydö-sedlarna på sidan 134.

KMK SAMLING. FOTO: MGL.

Ett ”medaljärende” inom Göteborgs Läkaresällskap

Av Bo Gustavsson

Ar 1941 delades Gösta Carells medalj över Pehr Dubb ut för första gången av Göteborgs Läkaresällskap. På åtsidan avbildas Pehr Dubb själv på samma sätt som på Borgerskapets Äldstes medalj till honom 1806. Den senare hade graverats av Carl Enhörning efter en teckning av Lorenz Sparrgren. Carell använde denna medalj som förlaga och gjorde enbart den ändringen att porträttet spegelvändes och att Vasaordens band togs bort. Detta berodde på att Pehr Dubb efter 1806 även hade fått Karl XIII:s medalj.

I omskriften redovisas anledningen till medaljen genom texten GÖTEBORGS LÄKARESÄLLSKAP TILL MINNE AV PEHR DUBB 1750–1834. På framsidan återges Pehr Dubbs devis *Prodesse*, ”att gagna”, och symboler i form av en romersk lampa, en slinga av ek och lager och en ormstav. Omskriften utgör en sammanfattning av Pehr Dubbs gärning; LÄKAREN, SJUKHUSBYGGAREN, KARANTÄNSORGANISATÖREN, SOCIALREFORMATORN, KAMRATEN. Medaljen har beskrivits av Nathorst-Böös 1983 och av Gustavsson 2007. Bild 1.

Tillkomst

Därmed kunde frågan vara avslutad, men medaljens tillkomsthistoria förtjänar att återges. Den baseras huvudsakligen på handlingar i Göteborgs Läkaresällskaps arkiv som förvaras i Biomedicinska Biblioteket i Göteborg. Göteborgs Läkaresällskaps nämnd, som efter 1932 kom att bli den enhet som förberedde och verkställde sällskapets beslut, diskuterade på sitt sammanträde 19 september 1933 ett

1. Äldre medaljen. Göteborgs stads Äldstes medalj över Pehr Dubb 1806. Gravör: Carl Enhörning. 53 mm, guld, silver och avslag i brons.

förslag om att instifta en medalj till minne av Pehr Dubb, som räknas som en av initiativtagarna till sällskapet.¹ År 1934 avsåg Sällskapet att uppmärksamma 100-årsminnet efter Dubbs död och en medalj kunde ju vara ett lämpligt sätt att manifestera jubileet. Slutligt beslut fattades inte vid mötet, men man var i princip överens och vid sammanträde den 2 november 1933 beslöt nämnden att Läkaresällskapet formellt borde instifta medaljen vid sin högtidssammankomst 13 januari 1934. Så skedde också, och vid detta tillfälle talade Fritz Stenström till minnet av Pehr Dubb. Han hade 1933 skrivit en minnesskrift på Läkaresällskapets anmodan.²

Medaljen skulle delas ut till den som på ett utomordentligt sätt främjat sällskapets intresse. Avsikten var att dela ut ett exemplar i guld, men det nämns inte explicit i protokollet. Man ansåg väl detta självklart. Nämnden fick i uppdrag att inkomma med förslag om utseende, storlek och kostnad för medaljen och den som enligt beslut den 19 mars 1934 rent

praktiskt skulle hantera frågan kom att bli nämndens sekreterare Gösta Göthlin. Han hade tjänstgjort som sekreterare sedan 1914 och blev kvar på den posten till 1947.

Arbetet sattes igång och 23 oktober 1934 kunde Göthlin meddela nämnden att han anlitat apotekare Bernström som expert och på hans inrådan funnit dels att en replik av Borgerskapets Äldstes medalj från 1806 inte kunde komma i fråga, dels att Erik Lindberg kunde anses som den främste då levande gravören och att denne under hand meddelat att han skulle kunna göra stampar på ett tillfredsställande sätt för 1 500 kronor. Storleken borde också begränsas av kostnadsskäl. Efter diskussion beslöt nämnden att även anlita Axel Romdahl som expert.

Vi får anta att apotekare Bernström var den välbekante Gustaf Bernström, son till Andreas Bernström som var framstående myntsamlare och en av dem som under tecknade Svenska Numismatiska Föreningens stiftelseurkund 1872.

Gustaf Bernström är känd som chef för Kronans Droghandel i Göteborg, styrelseordförande i Göteborgs Bank och ivrig boksamlare som donerade många värdefulla verk till olika bibliotek.³ Han fick dessutom vårda en del av faderns medalj- och sedelsamlingar och vidareutveckla dessa.

Familjen Bernström var sedan länge vänner till Erik Lindberg och kontakten etablerades redan 1908, då Lindberg fick i uppdrag att slå en medalj över Gustaf de Laval och direktören i Separator John Bernström, bror till Andreas. Lindberg utförde genom åren sammanlagt tre medaljer över Andreas Bernström. Den tredje och sista beställdes just av sonen Gustaf 1926. Den sistnämnde föräddades med två medaljer och hans hustru Gunborg med en. Gustaf Bernström kom även att ta initiativ till en rad medaljer över familjen Weibull.⁴ Det fanns alltså nära kontakter mellan Erik Lindberg och familjen Bernström; något som kan vara en del av förklaringen till att Bernström så förbehållslöst ansåg att Erik Lindberg skulle utföra modellen till Dubbs medalj.

Axel Romdahl var vid den här tiden professor i konsthistoria och konstteori vid Göteborgs Högskola och dessutom chef för Konstmuseet i Göteborg. Han var en framstående profil i Göteborgs kulturliv och flitig skribent.

Romdahl vilade inte på hanen och återkom 17 maj 1935 med en uppgift om att det inte fanns några tekniska hinder mot att kopiera Enhörnings Dubb-medalj. Han lovade även att återkomma med förslag på vem eller vilka konstnärer som borde tillfrågas. Därefter tystnar nämndens protokoll betänkligt. Inga uppgifter förekommer om vilken eller vilka konstnärer som Romdahl förordade eller om han ens återkom med några förslag. Romdahl var anhängare av den ”moderna” konsten och kunde möjligen tänkas ha andra rekommendationer än att förorda Erik Lindberg.

Inte förrän 8 november 1938 har frågan protokollförts igen och formu-

leringarna andas en smula trötthet, eftersom det kortfattat noteras att beslut bör fattas om att definitivt avgöra utseende och konstnär för minnesmedaljen. Under den mellanliggande perioden på tre och ett halvt år hade nämnden i och för sig föreslagit att instifta Pehr Dubbs föreläsningssfond, 11 december 1935, och uttalat, 2 december 1936, att det vore lämpligt att vid Pehr Dubb-föreläsningen sätta upp en bild av stiftaren och att föranstalta om att göra en avgjutning av någon byst över Dubb.

Men medaljfrågan hade uppenbarligen kantats av diskussioner om medalj eller inte, storleken, vem som skulle få i uppdrag att utforma den etc. Dessvärre ger protokollen inte några ytterligare upplysningar. Gösta Göthlin som hade det exekutiva uppdraget ville tydligen inte återge något av diskussionerna och skriver i sitt avsnitt om Läkaresällskapets historia – 1945 – ytterst summariskt om tillblivelsen.⁵

Av protokollet 28 mars 1939 framgår att Gösta Carell hade erbjudit sig att göra stansar till en medalj för 2 000 kronor. Gösta Carell var vid tiden en till åren kommen konstnär men kan ändå sägas ha fått ett visst genombrott som medaljkonstnär vid den utställning av nutida svensk medaljkonst som anordnades av Kungl. Myntkabinettet och Nationalmuseum år 1936. Carell var där representerad med inte mindre än 18 medaljer.⁶

Utställningen uppmärksammades av bland andra Nils Ludvig Rasmusson i en artikel i *Svensk Nyttokonst*.⁷ Någon gång mellan 1935 och 1939 hade alltså Carell kontaktats i ärendet, möjligen efter utställningen 1936. Nämnden var i princip positiv men beslöt att för säkerhets skull låna in ett antal av hans medaljer för att kunna bilda sig en uppfattning om han kunde anses lämplig.

Vid mötet 15 maj 1939 förelåg sex medaljer för nämndens granskning och man beslöt att föreslå styrelsen att gå vidare. Ärendet avancerade och Carell fick 23 augusti 1939 fria händer att anbringa figurbilden på åtsidan medan nämnden med hjälp

av E. Nachemson skulle fundera över lämplig text. (Sannolikt avsågs professorn i klassiska språk vid Göteborgs Högskola Ernst Nachmanson.) Sedermera sändes också ytterligare underlagsmaterial till Carell.

Vid nämndens sammanträde 4 december 1939 föreslog sekreteraren följande inskriptioner: på åtsidan: *Amiralitetsmedicus Per Dubb född 1750 död 1834* och på frånsidan: *Till minne av Collegium Medicum Gothenburgiense Per Dubb, sjukhusbyggaren, karantänsorganisatören, socialreformatorn, läkaren och kamraten*. Nämnden var i princip positiv och beslöt att överlämna förslaget till Nachmanson för bearbetning och översättning till latin! Man ansåg också att storleken borde motsvara De Äldstes från 1806. Tanken väcktes också att man inte bara skulle slå medaljer i guld, då ju det skulle innebära att den relativt sällan kom till användning, utan också slå medaljer i silver.

Vid sammanträdet den 4 april 1940 hade Nachmanson tillsammans med professor Hagendahl (sannolikt professorn i klassiska språk vid Göteborgs Högskola Harald Hagendahl) återkommit med nytt bearbetat textförslag. På åtsidan: *Petrus Dubb MDCCCL-MDCCCXXXIV Collegii medici Gotoburgensis Conditor*, och på frånsidan: *Valetudinaria aedificavit, Curam custodiamque, aegrotorum exigentium, emendavit et auxit, saluti publicae consuluit*.

Den efterföljande diskussionen gav vid handen att nämnden ansåg att texten borde vara på svenska och man enades om den utformning som senare kom till genomförande. På frånsidan föreslogs att en rektangulär fördjupning skulle åstadkommas, cirka 5×26 mm, för att ge plats åt mottagarens namn. Dessutom ansåg man att det vore bra om det gick att anbringa *Prodesse*, Dubbs devis, på något sätt. Carell var inte odelat positiv till tanken på den rektangulära fördjupningen och skriver i ett brev 23 augusti 1940: ”Naturligtvis böjer jag mig i frågan om en inskriptionsplatta för ingraveringen. Känner mycket väl

2. Nyare medaljen: Göteborgs Läkaresällsks medalj över Pehr Dubb 1941.
Gravör: Gösta Carell. 56 mm, guld, silver och brons.

den medalj som doktorn talar om. Den tillkom vid en epok då dylikt ansågs för god smak.”⁸ Vilken medalj doktor Gösta Göthlin hade talat med Carell om är inte bekant.

Carell bjöds in till Göteborg 18 december 1940 för att demonstrera sitt medaljförslag. Porträttreliefen godkändes i sin helhet medan nämnden ansåg att fransidan borde göras om så att emblemet blev mindre tungt och fylligt. Carell accepterade detta och lovade återkomma med nytt förslag. I brev 25 februari 1941 meddelar Carell att han nu arbetat om fransidan och anser att han nu gjort de förändringar som nämnden åsyftat. Han meddelar att han till yttermera visso visat förslaget för Bengt Thordeman, som ansett att medaljen var vacker. Carell anhåller också om att halva arvudet skulle utbetalas samt att han skulle få ersättning för resekostnaderna till Göteborg.

Nämnden godkände Carells förslag till fransida vid sitt sammanträde 17 mars 1941 och Göthlin fick i uppdrag att klarera Carells räkning.

Så kunde då nämnden 19 juni 1941 efter åtta års beredningsarbete beskåda en provmedalj i silver och resten av Carells arvode betalades ut. Läkaresällskapet in pleno kunde 24 september 1941 konstatera att nämnden nu fullgjort sitt uppdrag att skaffa fram en minnesmedalj över Pehr Dubb.

Sedan tanken först ventilerades i nämnden hade alltså åtta år förflutit. På nämndens förslag beslöts också – efter bordläggning 24 septem-

ber – den 8 oktober att principerna för utdelning skulle justeras något. Guldmedaljen skulle reserveras för osedvanliga tillfällen. En replik i brons skulle tilldelas den årlige Pehr Dubb-föreläsaren och medaljen i silver eller brons skulle efter sällskapets bedömning kunna komma ifråga vid andra tillfällen. Carell meddelade i september 1941 att han tvingats till överksamhet under en tid på grund av en olyckshändelse och han klagar också över att det var brist på silver.

Men den 17 december 1941 kunde det årets Pehr Dubb-föreläsare, professor Georg Kahlson, ändå ta emot den första repliken av medaljen och samtidigt beslöts att till sekreteraren i Läkaresällskapets nämnd, doktor Gösta Göthlin, utdela den första belöningsmedaljen i guld. Göthlin som tjänstgjort som sekreterare sedan 1914 hade uppenbarligen gjort osedvanliga insatser för sällskapet. Man kan ana att arbetet med att ta fram Dubbs minnesmedalj tärde hårt på hans tålamod och det är lätt att tro att enbart denna insats motiverade att han fick bli den förste mottagaren. Vid högtidssammankomsten den 17 januari 1942 överlämnades medaljen till Göthlin.

Inom nämnden myntades sedermera uttrycket ”medaljärende” för frågor som tog ovanligt lång tid att besluta.⁹

Pehr Dubb-medaljens fransida utgör en i sig lysande sammanfattning av Pehr Dubbs gärning. Den hade kanske inte varit möjlig att göra under

hans livstid. Läkaren, sjukhusbyggaren, karantänsorganisatören, socialreformatorn, kamraten, karakteriserar Dubbs liv i några korta ord. Möjligt kan den randanmärkning göras att karakteristiken skulle bli komplett om även ”skolbyggaren” hade kommit med. Men Läkaresällskapet må vara förlåtet att de på det redan begränsade utrymmet avstod från att också påminna om att Dubb organiserade och initierade den Chalmerska Slöjdeskolan som kom att bli en föregångare för nuvarande Chalmers.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Noter

- ¹ Nämndens protokoll har i Göteborgs Läkaresällsks arkiv beteckningen A II:1 och Sällskapets protokoll betecknas A I:16.
- ² Stenström 1933.
- ³ Se Engström 1974. Av förteckningen framgår att Bernström bl.a. ägde ett exemplar av Brenners *Thesaurus*...1691.
- ⁴ Ehrensverd 1974, s. 112.
- ⁵ Göthlin 1945, 34. Kortfattat framställs det så att sällskapet 1934 instiftade en Pehr Dubb-medalj präglad av konstnären G. Carell.
- ⁶ Utställning 1936, s. 9.
- ⁷ Rasmusson 1936, s. 21–31.
- ⁸ Göteborgs Läkaresällsks arkiv, E I:1, korrespondens.
- ⁹ Öberg 1986, s. 35.

Litteratur

- Ehrensverd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*, del 1. 1974.
- Engström, G.: *Apotekare Gustaf Bernströms bibliotek*. 1974.
- Gustavsson, B.: *Medaljer med Pehr Dubb och hans nätverk*, Göteborgs Numismatiska Förening 2007.
- Göteborgs Läkaresällsks arkiv, A I:16, A II:1, E II:1.
- Göthlin, G.: ”Göteborgs Läkaresällsks historia 1845–1945”, ur *Göteborgs Läkaresällskap 1845–1945*. 1945.
- Nathorst-Böös, E.: ”Carells Pehr Dubb-medalj”, ur *Myntkontakt* 9–10, 1983.
- Rasmusson, N. L.: ”Gösta Carell. Ett nytt namn i svensk medaljkonst”, ur *Svensk Nyttkonst* 1936.
- Stenström, F.: *Per Dubb och hans livsgärning. Ett ärofullt kapitel i Göteborgs läkarhistoria*. 1933.
- Utställning av nutida svensk medaljkonst*, Stockholm 1936.
- Öberg, L.: *Göteborgsläkare. Levnadsbeskrivningar i Göteborgs Läkaresällskap*. Andra samlingen. 1986.

Om tung kassaskåpsflytt, försvunnen glasservis och apparat som automatiskt islår den erforderliga kvantiteten spirituosa ...

Av Jan-Olof Björk

Svenska Numismatiska Föreningens arkiv omfattar dokument och handlingar så långt tillbaka i tiden som 1873 och föreningens stiftande. Riktigt så gamla är inte de notiser som undertecknad hittade och som inte kunde undanhållas för denna tidskrifts läsare. De två maskinskrivna bladen bär rubriken **Dagsnyheter från Tidningarnas Telegrambyrå** och upptar en handfull nyheter i notisform. Ett par av dessa följer nedan:

”En i dessa tider högst sällsynt företeelse fingo stockholmarna häromdagen bevittna. En av stadens största lastbilar, å vars flak ett stort masigt kassaskåp var lastat drog genom stadens gator. Att det var en dyrgrip, framgick av att det var eskorterat av 8 man under befäl av överstelöjtnant Kreüger, som från sin bil förd av överstinnan dirigerade transporten. Skåpet som var inköpt av Svenska Numismatiska Föreningen skulle föras till dess fastighet vid Kungstensgatan.

För att bildsköne Benktsson eller någon annan dynamitard ej skulle få vetskap om var skåpet skulle avlastas, voro alla närgränsande gator avspärrade av starka poliskedjor. Föreningens mångåriga vaktmästare hade inom fastigheten gjort en del avstängningar så att skåpet obehindrat kunde föras på sin plats. Skåpets enorma tyngd omöjliggjorde dess bärande eller lyftande, var försett med s.k. larvfötter och tack vare denna anordning kom den tunga pjäsen snabbt på sin plats.

Styrelsen hade innan skåpet inköptes givit direktör C. Sabelström, såsom sakkunnig, i uppdrag att undersöka betongvalv och balkarnas bärstyrka, och

då enligt direktör Sabelströms utsago ingen risk förefanns för hur stora tyngder som helst, inköptes skåpet. Enligt vad T. T. inhämtat lär taxeringsnämnden, efter direktör Sabelströms utlåtande vara starkt betänkt på att höja fastighetens taxeringsvärde med några hundratusen kronor. Överstelöjtnant Kreüger och direktör Sabelström erhöles var sin sida i Gyllne boken.”

”Den kände fältläkaren Axel Wahlstedt har under en längre tid varit sysselsatt med att vetenskapligt undersöka och beräkna Numismatiska föreningens glasservis och har T. T. fått taga del av den promemoria som av doktor Wahlstedt insänts till föreningen och som är av följande lydelse:

”Som jag en längre tid varit sysselsatt med att vetenskapligt undersöka och beräkna föreningens glasservis, har jag funnit att alla glas utom de så kallade grogglasen äro så väl till rymd som modell synnerligen lämpliga. Där emot har jag kommit till ett annat resultat angående de ovan nämnda grogglasen. Då det på grund av dessa glas storlek är utomordentligt vanskligt att med blotta ögat islå den kvantitet spirituosa som är nödvändigt för att ej så kallade lättgroggar skola uppstå, och som tack vare sin vattenhalt äro mycket skadliga, vill jag varmt anbefalla föreningen att skyndsamt gå i författning om att inköpa en sådan apparat som automatiskt islår den erforderliga kvantiteten spirituosa, som åtgår till en normal grogg, och som utesluter risken av för mycket vatten.

Stockholm i februari 1934
Axel Wahlstedt

*Klubbaftnarna har förr
avhållits å restaurant
Gyllne Freden, ...*

Styrelsen sammankallade till extra möte, och beslöts i enlighet med doktor Wahlstedts förslag att genast inköpa en dylik apparat. Å samma möte beslöts att till doktor Wahlstedt överlämna föreningens minnesmedalj av 22:a storleken samt en sida i Gyllne boken.”

Någon kanske undrar vad som avses med den ”Gyllne boken” och som svar ber jag att få citera nämnda Dagsnyheter från Tidningarnas Telegrambyrå:

”Efter vad T. T. inhämtat har Svenska Numismatiska Föreningen, i afton sin sedvanliga klubbafon med s.k. Stor vickning. Klubbaftnarna har förr avhållits å restaurant Gyllne Freden, men efter det goda uppslag som gjorts av föreningens sekreterare direktör K. A. Jansson, att å sina egna lokaler avhålla sina klubbafonar med förutnämnda vickning, har dessa blivit mycket talrikt besökta, och har samtliga medlemmar till direktör Jansson skriftligen insänt sitt gillande av hans trevliga och lyckade anordning å föregående klubbafon beslöt föreningen att inköpa ett album vilket skulle få namnet ’Gyllene boken’ i vilken de medlemmar, som framkomma med goda förslag, eller oegennyttigt arbetat för föreningen, skola få sina namn inskrivna på varsin sida. Direktör Jansson har erhållit första sidan.”

Texten från "TT" är tyvärr både anonym och odaterad. Men vi kan av innehållet konstatera att den är tillkommen under den korta period i början av 1930-talet då föreningen ägde en fastighet på Kungstensgatan i centrala Stockholm. De flesta av denna tidskrifts läsare känner säkert till att storsamlaren Sven Svensson (1855–1928) testamenterade sin enorma samling till föreningen. Testatorn föreskrev att föreningen skulle köpa en fastighet och hade för ändamålet öronmärkt en summa i testamentet som skulle användas som kontantinsats. Av protokollet som fördes under styrelsemötet torsdagen den 4 januari 1934 "kl. 7 e.m. i föreningsens lokal, Kungstensgatan 27" framgår att man stod i begrepp att köpa ett kassaskåp. Under §2 nämns att det uppstått svårigheter att på ett praktiskt sätt förvara alla Sven Svenssons mynt och medaljer. Det hade dittills skett i Handelsbankens kassavalv.

Det uppdrogs, enligt protokollet, åt överstelöjtnant Kreüger att inköpa ett "brand och dyrkfritt kassaskåp" ungefär 1 650 mm högt. Det fick kosta cirka 700 kronor om det var nytt. Han borde dock först genom annons eller på annat sätt försöka skaffa ett använt sådant – för att på så sätt minska utgifterna. Kassaskåpet skulle, precis som TT erfarit, placeras i föreningens lokal högst upp i hyreshuset på Kungstensgatan. Därefter skulle så mycket som möjligt av den forna svenssonska samlingen inrymmas i skåpet.

I SNF:s arkiv förvaras en offert, daterad 4 oktober 1934, från J. Isaksson & Co Kassaskåpsfabrik. Det är justering av låset, extra nyckel samt bättringsmålning av kassaskåpsdörren som erbjuds för kronor 96. Av detta kan vi dra slutsatsen att Kreüger lyckats få tag i ett begagnat kassaskåp.

Vem som ligger bakom den trevliga och kåserande texten från Tidningarnas Telegrambyrå är oklart, men det finns ett par personer i den dåtida styrelsen som på goda grunder kan misstänkas. Låt oss se vilka som ingick i styrelsen år 1934 och som omnämns i kåseriet:

I tur och ordning är det överstelöjtnant Carl Henrik Erik Magnus Henning Kreüger (1871–1950), ledamot i SNF sedan 1928. Därefter nämns direktör Carl Sabelström (1877–1947)¹ – som bar mellannamnen Constans och Duodecimus – var civilingenjör och verkstadsdirektör för SJ:s huvudverkstäder Liljeholmen–Tomtebodan. Sabelström var ledamot i SNF sedan 1928. Axel Wahlstedt (1867–1943) var fältläkare och numismatiker samt SNF:s ordförande 1916–1934.² Till sist har vi Karl Algot Jahnsson (1883–1957), hovjuvelerare och vd för Hallbergs guld och SNF:s sekreterare 1927–1934.

Lyser med sin frånvaro gör den femte och siste styrelseledamoten, tillika mångåriga kassaförvaltaren, grosshandlaren Carl Holmberg (1879–1968). Holmberg var för övrigt son till den välkände mynthandlaren i Stockholm Daniel Holmberg som avled 1916, varvid mynthandelsfirman övertogs av dottern, Carls syster, Berta.

Den andre som vi har skäl att misstänka var vid tiden suppleant i styrelsen och en person med vitsordat god humor – dåvarande major Georg de Laval (1883–1970).³

Vän av ordning kanske frågar sig vart glas-servisen och apparaten som automatiskt islär den erforderliga kvantiteten spirituosa, som åtgår till en normal grogg, har tagit vägen? Det förtäljer inte historien!

Noter

¹ Se även Hjalmar Wennerth och hans myntsamling av Sonny Serrestam i *Moneta* 5, 2011.

² Lästips; Fältläkaren Axel Wahlstedts numismatiska kvarlåtenskap – kortfattade anteckningar av Wiséhn I. och Björk J.-O. i *SNT* 2004:7, s. 157–159.

³ Jämför; Georg de Laval – några anteckningar av Björk J.-O. i *SNT* 2008:8, s. 180–186.

NUMISMATISKA FÖRENINGAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Edshultsvägen 20
441 96 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gnfinfo.se

Halmstads Myntklubb
Östra Infarten 4
313 31 Oskarström

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Nola Myntklubb, Örnsköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska Föreningen i Hässleholm
www.myntforeningen.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
www.numisskilleftea.se

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
ga@aotn.eu

Svenska Pollett-föreningen
www.pollett.se

Sävsjö Myntklubb
Parallellgatan 19
576 33 Sävsjö

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Westerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4
777 34 Smedjebacken

RYDÖ-SEDLAR än en gång

Av Monica Golabiewski Lannby

Om så kallade Rydö-sedlar har ett flertal artiklar redan skrivits, låt vara för många år sedan. Men denna vackra färgbild vill jag inte undanhålla våra läsare. Den publicerades av Torgny Lindgren år 1980, men i svart/vitt.

Rydö järnbruk med ett trettiotal anställda låg vid Nissan i Torups socken i Halland. En anonym insändare i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning den 1 november 1849 gör gällande att bruket har inrättat "ett splitternytt slags privatbank". Skribenten skrader inte orden; om sedlarna får efterföljare så skulle det göra "Sveriges innebyggare till kompletta slafvar under vår tids aristokrati, penningeväldet" och jämför med Rysslands livegna bönder. Han återoppar dessutom förbudet från 1790 (som föregåtts av det från 1766) för enskilda personer att ge ut valuter och om falskmyntare. Språkbruket är sådant att det lätt kan associeras till 1848 års revolutionsrörelser.

Insändaren återgavs i flera tidningar, även Post och Inrikes Tidningar. När den nådde Öresunds-Posten den 20 november bifogades ett tillrättsläggande. Den 4 december 1849 togs den in i Handelstidningen citerande Öresunds-Postens inlägg på begäran av Rydö bruks ägare J. G. Peterson.

Den anonyma skribenten uppger att det fanns tryckta Rydö-sedlar i låga valörer, från 12 skillingar till 1 riksdaler riksgälds. Handskrivna nummer och seriebokstav visar det antal som dittills utkommit.

Numrering, littera och användandet av ordet sedel i texten indikerade en sedel likställd med privatbanks-sedlar, vilket insändaren upprördes

Sedel gällande
8 skilling riksgälds 1849.
Undertecknad och
stämplad JGP av
Rydö bruks ägare
J. G. Peterson.
Mått ca 95×150 mm.
KMK SAMLING. FOTO: MGL.

över. Men privatbankerna hade 1846 förbjudits att ge ut sedlar av lägre valörer än 10 riksdaler riksgälds. Och ordet sedel har ju som vi vet en vidare betydelse än som penningsedel.

Brukssedlar

Just 1849 utgavs de sista brukssedlarna från Skultuna bruk i Västmanland. De som ibland kallats "hammarsköldare" efter bruksägaren Carl Wilhelm Hammarskölds underskrift. Brukssedlar var assignationer som även andra bruk helt lagligt hade möjlighet att ge ut vid behov, vilket skedde särskilt under 1840-talet. Problemet uppstod när man gav ut dem till större belopp än man hade täckning för. Det var precis vad Hammarsköld hade gjort och år 1849 fann han bäst att avvika, fly, först till London och sedan till USA.

Först år 1863 kom ett bankoreglemente som försvårade utställandet av brukssedlar. Likväl fortgick användandet av dem en tid för att bli

allt mer sällsynta och försvinna på 1870-talet.

Skultuna-assignationerna var utformade som banksedlar utställda av Rikets Ständers Bank på 20 riksdaler banko. Alltså betydligt högre belopp än Rydö-sedeln, som ju inte var en brukssedel utan mer att likna vid en brukspollett av papper och med begränsad giltighetstid.

Rydö-sedlarna väckte oproportionerligt stor uppmärksamhet i pressen jämfört med den bara några månader senare inträffade Skultuna-kraschen.

Referenser

- Ekström, Y.: Brukssedlar. *Bankvärlden* 1947, I s. 251–252, II s. 271–272, 288.
Hagnell, E.: Rydö-sedlar unika, efterlyses. *Hallands Dagblad*, 18 april 1958.
Lindgren, T.: Rydö-sedlar. *NNUM* 1958:4 s. 90–93; "Rydö-sedlar". *Bancoposten* 1972:2 s. 7–8; "Rydö-sedlar". *SNT* 1977:9 s. 13–14; "Rydö-sedlar". Avslutande artikel. *SNT* 1980:3 s. 60.
Widell, M.: Brukssedel från Skultuna bruk. *SNT* 2002:4 s. 88–89.

Analys av romerska bronsmynt

Av Anders G. Nord & Kate Tronner

Romerska mynt torde vara ett av de största samlarområdena inom numismatiken. En anledning till detta är att mynten är både vackra och välgjorda. Dessutom pågick myntning i stor skala under många århundraden. Detta intressanta område inleder vi med en kortfattad historik.

För cirka 2500 år sedan dominerades den västerländska världen av Egypten, Persien, Assyrien och Grekland. Men snart tog romarna över med nuvarande Italien som "huvudrike". Sannolikt var det deras överlägsna ingenjörskonst och skicklighet på slagfältet som gjorde att de raskt kunde ta över alla grekiska och feniciska bosättningar. Vid tiden runt Kristi födelse behärskade romarna hela Medelhavsområdet inklusive *Gallia* (Frankrike), *Dacia* (nuvarande Rumänien) och halva *Britannia*.

Till en början var det väldiga riket en republik, åtminstone på papperet. Imperiets förste kejsare blev Octavianus, Julius Caesars adoptivson, som år 27 f.Kr. kröntes med namnet *Augustus*. Det väldiga riket fortlevde till år 395 e.Kr., då kejsaren Theodosius delade riket mellan sina två söner: Honorius erhöll Västrom med Rom som huvudstad, medan Arcadius fick Östrom med Byzantion (sedermera Konstantinopel, nu: Istanbul) som huvudstad. Myntningen fortsatte i ytterligare omkring 100 år innan båda rikena föll samman som en följd av de stora folkvandringarna.

Denna historik är en av förklaringarna till att romerska mynt har blivit ett synnerligen populärt samlarområde. Myntningen pågick under mycket

lång tid, nästan 800 år. Med undantag för de äldsta *gjutna* mynten är de sedermera *präglade* mynten riktiga små konstverk. På åtsidan avbildades alltid en regent samt en inskription på latin. Från och med Augustus var det alltid en kejsares porträtt på åtsidan, eller ibland kejsarens hustru eller söner, med en kortare inskription. (Uppslaget att avbilda en regent på ett mynt kommer sannolikt från Alexander den store, vars *tetradrachm* fick mycket stor spridning.) På myntets framsida avbildades ofta en gudomlighet, ibland något djur, en byggnad, någon liten figur eller dylikt, vanligen med en kort inskription. Men myntets nominella värde och årtal angavs aldrig. De välgjorda porträtten och åtsidans text är emellertid mycket användbara för identifiering av mynten. Och fynd av romerska mynt i gravar är till stor hjälp för datering av gravarna.

Myntenheterna fortlevde under många sekel: *aureus* (ett guldmynt om 8,19 gram), *solidus* (guldmynt, 4,55 gram), *denar* (silvermynt på cirka 4,5 gram), samt bronsmynt som *dupondius*, *sesterier*, *ass* med flera. Dessutom var storleken för de olika myntenheterna ungefär desamma under många sekel. Utförliga myntkataloger för romerska mynt

1. Constantinus I, regent 306–337 (Sear 3894). Bronsmynt med varginnan samt Romulus och Remus (framsida).

2. Maxentius, regent 306–312, follis (Sear 3781).

har bland annat publicerats av Sear (1988) och Metcalf (2016).

Men vilka metaller användes till myntningen, vilka var proportionerna och varifrån kom materialet? Författarna vill försöka klarlägga detta genom analys av 24 romerska bronsmynt. De mynt som präglades i det romerska imperiet var av guld, silver eller brons. Alla mynt var legeringar. Silvermynten var således tillverkade av silver samt lägre halter av koppar, bly, tenn med mera. Brons är, traditionellt, en legering bestående av cirka 90 % koppar och cirka 10 % tenn.

Författarna, som under många år arbetat som kemister på Riksantikvarieämbetet (RAÄ), har under årens lopp analyserat hundratals arkeologiska bronsföremål från järnålder och bronsålder. Det framgick då, att det dyrbara tennet ofta hade ersatts av billigare metaller som bly, järn eller zink. Detta var en av anledningarna

till att vi med stort intresse nu har analyserat romerska mynt, huvudsakligen från egna myntsamlingar. Två av de analyserade bronsmynten avbildas i *Fig. 1–2* på föregående sida.

Mynten har analyserats på Stockholms Universitet (Institutionen för materialanalys) med ett svepelektromikroskop (SEM) av fabrikat Hitachi TM-3000, utrustat med en så kallad EDX-enhet (Bruker Quantax 70) för mikroröntgenanalys. Mynten rengjordes först noggrant med 99-procentig etanol. Ett mynt i taget placerades i provkammaren, varefter vacuum pumpades. Myntet bestrålades i instrumentet med elektroner (15 000 volt), vilka på myntets yta genererar röntgenstrålar på samma sätt som i ett röntgenrör.

Varje metall ger ett specifikt röntgenspektrum och EDX-enheten ger ett kvalitativt och kvantitativt resultat för det analyserade ytsskiktet. Självfallet finns på ytsskiktet mycket smuts och korrosion, vilket vid analysen avspeglas i grundämnen som kol, syre, svavel, klor, fosfor, kisel med flera. Sådana grundämnen exkluderades vid beräkning av myntets sammansättning, så att endast metallernas halter bestämdes. Totalinnehållet normaliserades till 100 % (viktsprocent). Analysnoggrannheten för metallhalterna är cirka 0,5 %. Analysresultaten är sammanställda i *Tabell 1* med mynten ordnade i kronologisk ordning. Nummer enligt Sear (1988) anges om det kunnat fastställas. Erhållna data visar att metallsammansättningen varierar inom vida gränser, på samma sätt som hos de tidigare nämnda bronsartefakterna funna i Sverige. I dessa var dock antimon sällan påvisat.

Analysresultaten erbjuder en sällsam provkarta vad gäller den kemiska sammansättningen. Huvudmetallen är alltid koppar, men dess halt varierar inom ett mycket stort område: 33–96 %! Bly och tenn är de vanligaste legeringsämnena, men

även andra metaller förekommer, till och med silver. Således påvisades omkring 10 % silver i mynten från Julia Manaea respektive Vabalathus. Metallerna antimon, järn, mangan och zink förekommer nästan alltid, men företrädesvis i låga halter. Några undantag finns dock. Ett mynt från Constantinus I (Sear 3873) innehöll den exceptionellt höga halten 19,8 % järn. Ett annat mynt från samma regent (med två krigare på framsidan) innehöll 40,8 % bly. Höga halter av zink fanns i två mynt med tydlig färg av mässing: Diva Faustina respektive ett oidentifierat mynt sist i *Tabell 1*.

Den mycket ojämna metallsammansättningen är slående, men inte svår att förklara. För att tillverka mynt krävdes förstas metaller och dessa erhöles ur malm från olika gruvor. I bergsmanshyttor framställdes metaller ur malmen. I romarrikets ”kärnrike”, nuvarande Italien, fanns bara ett fåtal gruvor, dock flera på Sardinien. Men rika gruvor med guld, silver, koppar, järn, bly, tenn och så vidare fanns på många håll inom det vidsträckta imperiet. Således utnyttjades gruvor framför allt på Pyreneiska halvön (*Iberia*), i *Gallia* samt på Balkanhalvön och i Turkiet. De flesta malmerna var sulfider eller oxider ur vilka de olika metallerna kunde framställas genom reduktion med träkol. Men ofta förekom flera mineral i samma malmkropp och varje hytta levererade således en slutprodukt som innehöll en blandning av olika metaller med okänd sammansättning.

Vid den efterföljande myntningen blev det så att man fick arbeta efter devisen ”man tager vad man haver”. Myntning utfördes på över femtio platser i Romarriket (Sear 1988, s. 45). Ovanstående uppgifter torde förklara den stora variationen i metallsammansättning. Till och med det dyrbara silvret har ibland slunkit med till myntningen. I *Tabell 1* finns tre

exempel med mynt av samma slag. Två mynt (*folles*) var präglade under Maxentius (Sear 3781). Metallhalterna för dessa visade sig vara tämligen lika och mynten är möjligen präglade i samma myntverk, eller åtminstone inom samma region. Detsamma gäller två mynt (även dessa *folles*) präglade under Maximinus II samt två mynt, också dessa *folles*, men präglade under Licinius I. Även här är metallsammansättningen för varje par tämligen lika och man kan här dra samma slutsats, det vill säga myntningen var sannolikt utförd inom samma region och (naturligtvis) under samma tidsperiod. Man måste dock beakta att myntning ägde rum under nästan 800 år och varje gruva varifrån materialet hämtades var sannolikt bara i drift under en kortare tidsperiod.

Tre bronsmynt har även blivit föremål för en så kallad blyisotopanalys. Ursprunget för blyet kan ofta fastställas genom dess isotopsammansättning. De lokala variationerna för de fyra (stabila) blyisotoperna kan nämligen vara avsevärda i jordskorpan. Detta beror på att bly bildats genom mycket långsamt sönderfall av de radioaktiva ämnena uran eller torium, vilket givit upphov till skillnader mellan de fyra stabila blyisotoperna (^{204}Pb , ^{206}Pb , ^{207}Pb och ^{208}Pb). (Resultaten redovisas alltid som kvoter mellan två isotophalter.)

Malmens geologiska ålder har således en mycket stor betydelse. Exempelvis är malmerna i Bergslagen oerhört gamla, cirka 1,8–1,9 miljarder år, och blyets isotopsammansättning skiljer sig markant från yngre blygruvor på den europeiska kontinenten (jfr Nord & Billström 2018; Nord & Tronner 2019). Vid tidigare studier av blypigment i medeltida kyrkomålningar har vi funnit att blyet ofta härstammade från Harz eller Erzgebirge i Tyskland (Nord et al. 2015). Tre bronsmynt av dålig kvalitet utvaldes för blyisotopanalys. Små

T.h. Tabell 1. Analysdata för de romerska mynten av brons eller mässing. Sear = Nummer enligt myntkatalogen *Roman Coins* av Sear (1988). Värdena avser alltid ytanalys av en väl rengjord yta. Endast metaller medtagna vid normaliseringen till 100 %.

Regent, årtal, Sear-nr Diameter (mm), valör (om känd)	Metall, kvalitet	Avers: Läsliga bokstäver och porträttbild	Revers: Läsliga bokstäver och eventuell bild	Koppar	Tenn	Bly	Antimon	Järn	Mangan	Zink	Silver
Diva Faustina, 141-141 Ø = 30 mm.	Mässing 2	Svagt porträtt	Stående person S C	85.8	1.0	1.3	0.2	0.7	0	11.0	0
Faustina Junior, 145-175(?) mycket slitet mynt Ø = 25 mm	Brons 2	FAVSTINA AVG	oläsligt	96.5	0.1	2.1	0.11	0.4	0	0.6	0.2
Julia Manaea, 230-235 Ø = 19 mm Dupondius?	Brons 1?	IVLIA MANAEA	FELICITAS PVBLICA Stående man med stav(?)	71.2	1.6	12.5	1.5	2.2	0.5	0	10.5
Claudius II, 268-270 Sear 3217 antoninianus Ø = 19 mm YTA	1?	IMP CLAVDIUS	PROVIDENT AVG Stående man	83.3	3.0	11.9	0.5	0.5	0	0.4	0.1
Tetricus II, 270-273 Sear 3188 antoninianus Ø = 18 mm	Brons 1	IMP TETRICUS CAES	???AVG??? En sittande person	88.0	1.3	8.3	0	0.1	0	0.5	1.3
Vabalathus, 271-272 Sear 3292 Ø = 21 mm antoninianus	Brons 1?	??BALATHVS VCR	Manshuvud ???VCIM??	59.6	3.8	24.4	1.2	0.3	0.1	0.5	10.1
Maxentius 306-312 Sear 3781 Ø = 25 mm follis	Brons 01	IMP MAXENTIVS PFHV	CONSERV VRB SV SVAE Roma och kejsar Maxentius	73.2	9.0	12.8	1.2	0.6	0.2	0.6	2.2
Samma slags mynt som ovan Sear 3781	Brons 1	dito	dito	68.4	9.2	18.7	0.9	2.3	0.1	0.4	0
Maximinus II, 308-313 Ø = 27 mm follis	Brons 1?	IMP MAXIMINVS	GENIO ?? SPB Genius stående	57.2	18.2	17.4	1.4	5.3	0.1	0.4	0
Samma slags mynt som ovan	Brons 1	dito	dito	68.4	10.2	18.7	0.9	1.3	0.2	0.3	0
Licinius I, 308-324 Sear 3806 follis Ø = 18 mm	Brons 1?	IMP LICINIUS ??? AVG	SOLI INVECTO COMITI Man med en stav(?)	88.3	4.7	4.1	0.2	0.7	0.1	1.1	0.8
Samma slags mynt som ovan	Brons 1	dito	dito	89.1	2.6	4.2	0.5	0.5	0.1	0.7	2.3
Constantinus I, 306-337 Sear 3873 Ø = 18 mm	Brons 1	CONSTANTINVS AVG	CONST??MAX?AVG Lagerkrans med VOT i mitten	72.6	2.0	4.7	0	19.8	0.4	0.1	0.4
Samma regent Sear 3878 Ø = 18 mm	Brons 1+	CONSTANTINUS IVNNOHC (?)	PROVINDETIAE AVGG Torn med en dörr	93.2	1.8	1.5	0	0.1	0	0.7	2.7
Samma regent Sear 3884 Ø = 18 mm	Brons 1+	CONSTANTINVS	VIRTVS AVGG Torn med en dörr	33.0	17.3	25.1	6.4	12.8	0.2	0.5	4.7
Samma regent Sear 3886 Ø = 18 mm	Brons 1+	CONSTANTINUS AVG	GLORIA EXERCITVS Två soldater	83.3	2.6	5.1	0.2	5.8	0	0.4	2.6
Samma regent Sear 3894 Ø = 17 mm	Brons 01	VRBS ROMA	VRBS ROMA Romulus och Remus	91.7	2.2	5.0	0	0.4	0.2	0	0.5
Samma regent Ø = 16 mm	Brons 1	CONSTANTINVS AVG	??ELTE???REP??IO Två personer (Otydlig baksida)	76.4	6.7	11.6	0.4	1.1	0	0.5	3.3
Samma regent Ø = 14 mm	Brons 1?	CONSTANTINVS	???IREX??? Två personer	72.1	6.4	16.1	0.2	1.9	0.2	0.5	2.6
Samma regent Ø = 16 mm	Brons 2	CONSTANT???	Två krigare Oläslig text	49.7	5.2	40.8	2.7	0.5	0	0.2	0.9
Constantinus II 337-361 Sear 4010 Ø = 18 mm	Brons 1?	CONSTANTINVS	?FEL?TEMP REPARATIO Soldat över en liggande man	95.3	0.6	2.0	0.4	0.3	0	0.8	0.6
Valentianus I, 364-375 Sear 4103 Ø = 18 mm	Brons 1	VALENTIANVS P F AVG	SECURITAS REPUBLICAE Segergudinna	85.1	0.2	12.3	1.7	0.5	0.2	0	0
Oidentifierat 300-tal? Ø = 20 mm	Brons 1(+)	IMP COVA;??? ANVIP??	CONCORDIA MILITUM Två personer	94.5	1.5	1.5	0.6	0.9	0	0.5	0.5
Oidentifierat 300-tal? Ø = 22 mm	Mässing 2	Oläslig text	??GLORIA?? Man i en båt(?)	71.7	2.1	6.3	0.7	4.4	0	14.7	0.1

prover filades av och löstes i koncentrerad salpetersyra, varefter blyets isotopsammansättning bestämdes med en masspektrometer av fabrikat Thermosience Element-XR vid ALS Scandinavia Laboratory i Luleå. Resultaten visas i *Tabell 2*.

Isotopdata för de tre mynten är tämligen lika, vilket i och för sig inte behöver betyda att de härstammar från samma malm. En sökning gjordes i databasen OXALID (Stos-Gale & Gale 2009) med analysvärden för flertalet europeiska länder. Mycket god överensstämmelse med erhållna analysdata erhöles för de tyska malmfälten Harz och Erzgebirge, de Penninska bergen i Britannia (Cumbria), samt med Sardinien. Vad beträffar övriga länder förekom bara enstaka överensstämmelser bland hundratals malmfält i (nuvarande) Spanien, Grekland och Turkiet. Men de ovan nämnda malmfälten i Harz och Erzgebirge tillhörde vid denna tid inte Romarriket och Britannia var en "avkrok".

Det mest sannolika är således att material till de tre undersökta mynten kom från Sardinien, vars malmfält har en geologisk ålder inom spannet 250–400 Ma (millioner år). Författarna planerar en liknande undersökning av romerska silvermynt. I dessa torde man ibland även kunna finna spår av guld och analysresultaten blir förhoppningsvis intressanta. Dessvärre är romerska guldmynt mycket dyra och någon liknande undersökning av dessa kan ej genomföras av oss.

Tabell 2. Resultat från blyisotopbestämning av tre romerska bronsmynt.

Mynt (regent)	²⁰⁶ Pb/ ²⁰⁴ Pb	²⁰⁷ Pb/ ²⁰⁴ Pb	²⁰⁸ Pb/ ²⁰⁴ Pb
Faustina Junior (mycket slitet mynt)	18.448	38.573	15.662
Vabalathus antonianus (Sear 3292)	18.603	38.739	15.676
Constantinus II (Sear 4010)	18.479	38.614	15.661

Tack

Stort tack till Magnus Bergvalls Stiftelse för finansiellt stöd och till Gabriel Hildebrand för de tre fotografierna.

Litteratur

- Metcalf, W. E. 2016. *The Oxford handbook of Greek and Roman coinage*. Oxford University Press.
- Nord, A. G., Billström, K., Tronner, K. & Björling Olausson, K. 2015. Lead isotope data for provenancing medieval pigments in Swedish mural paintings. *Journal of Cultural Heritage* 16, 856–861.

Nord, A. G. & Billström, K. 2018. Isotopes in cultural heritage: present and future possibilities. *Heritage Science* 6:25.

Nord, A. G. & Tronner, K. 2019. Analys av svenska silvermynt. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 2019: 40–43.

Sear, D. R. 1988. *Roman coins and their values*. Spink Co.

Stos-Gale, Z. A. & Gale, N. H. 2009. Metal provenancing using isotopes and the Oxford archaeological lead isotope database (OXALID). *Archaeological and Anthropological Science* vol. 1, 195–213.

MYNTBUTIKEN I SVERIGE AB

Kyttingevägen 15
181 31 Lidingö

Tidsbokning: 08–684 392 00

KÖPER MYNT – MEDALJER
HEMBESÖK STOCKHOLM

Se exempel på inköpspriser:
www.myntbutiken.se

Skarabé Mynt & Guld AB

köper och säljer

MYNT, SEDLAR
och MEDALJER

Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 135 088

skarabe@telia.com – www.skarabe.eu

Öppet: Vardagar 10–18

Rar klipping avslöjad som falsk

Av Dan Carlberg

För över 25 år sedan utkom Antikörens (Göteborg) auktionskatalog nummer 16. Utbudet av mynt är inte stort, men det utmärks i stället av en synnerligen fin samling av Gustav II Adolfs kopparklippingar. Ulf Ottosson inleder avsnittet om klippingar med en intressant historik över myntningen av dessa speciella mynt. I slutet av sin redogörelse gör Ottosson ett försök till typindelning av klippingarna som präglades 1624–1627, totalt 25 typer. Denna lyckade indelning har sedan dess använts av flera numismatiska författare och auktionister.

Som typ 21 tar Ottosson upp det i Nyköping valsverkspräglade halvöret 1625 med förkortat årtal. Myntet är inte medtaget i första upplagan av *Sveriges mynt* (Stockholm 1976; allt utkommit tills vidare, en andra upplaga är under framställning). Det är inte heller omnämnt av vare sig Hallborg-Hartmann (1883; NM VIII) eller Cavalli (1927; Bobergs auktionskatalog). Vidare uppger Ottosson att myntet saknas hos såväl Kungliga Myntkabinetet som hos Avesta myntmuseum.

På Antikörens auktion 16 utbjuds inte mindre än två exemplar av detta mycket ovanliga mynt, båda med raritetsangivelsen RRRR. Auktionskatalogen uppger inte om hur många bevarade exemplar i privata samlingar som de olika raritetsgraderna motsvarar. Om vi antar att Ottosson har anslutit sin raritetsskala till den tidens dominerande auktionists skala – Ahlströms mynthandel – innebär raritetsangivelsen för det aktuella halvöret 1–2 exemplar i

Foto privat samling (Ul Pheo)

Foto Lennart Castenhag

1.

Foto privat samling (Ul Pheo)

Foto Lennart Castenhag

privata samlingar. Ottosson skriver också att de två utbudna exemplaren är de enda kända.

För någon tid sedan gjordes en inlämning till Myntauktioner i Sverige AB, som undertecknad mottog och påbörjade katalogiseringen av. Ett av de inlämnade mynten var det andra exemplaret av de två ovan nämnda i Antikörens auktionskatalog. Det har i denna katalog auktionsnummer 225 och är kvalitetsbedömt till 1?/2(1). Utropspriset var satt till 15 000 kronor, men myntet fann ingen köpare.

Omedelbart när jag började examinera myntet fattade jag misstanke om att myntet kanske inte är äkta. Kanterna är delvis filade, ett faktum som kan antyda problem men samtidigt inte helt ovanligt även för äkta mynt. Själva myntbilden är porig, "grötig" och diffus, tydliga igenkänningstecken hos gjutna mynt. Ytterligare ett varningstecken är att kanterna och toppar i myntbildens detaljer visar att myntets metall är ljusare än vad den borde vara om den var

präglad i koppar. Min slutsats blev att myntet är falskt; en gjuten kopia med avsikt att lura samlare.

Den framstående kopparmyntskännaren Lennart Castenhag har en hemsida med mycket bra typ- och variantförteckningar över olika kopparmynt, www.sonesgarden.se. Under avsnittet om Gustav II Adolfs kopparklippingar låter han avbilda två exemplar av halvöret 1625 med förkortat årtal. Inget av dem är identiskt med de två som Ottosson presenterar i sin katalog. Båda framstår av bilderna att döma som äkta.

Det intressanta är att det första av de två exemplaren (avbildning 1, förstorad*, i privat samling, foto: Lennart Castenhag, som välvilligt ställt bilden till förfogande) är "stämpelidentiskt" med det av mig ovan såsom falskt utdömda myntet. Det framstår som uppenbart att det exemplar som Castenhag visar har utgjort förlaga för den bedrägliga gjutning som har resulterat i det falska myntet i Ottossons katalog.

2.

Om vi börjar med att undersöka åtsidan, ser vi att det äkta myntet har två hack i övre kanten; dessa återfinns även på det gjutna myntet. Korrosionsangreppet på högra delen av det äkta myntet har på det gjutna myntet dolts av att denna del av myntbilden har tryckts till, så att skrovligheten har försvunnit. Ser vi sedan till framsidan blir förfalskarens tillkortakommande ännu mera tydligt. Främst "sömmen" i övre delen av myntet avslöjar falskheten; den är identisk på båda exemplaren, inklusive två mycket avslöjande hack i dess övre del. Även övriga detaljer i myntbilden visar att mynten är helt lika.

Alla som har åtminstone lite erfarenhet av våra äldsta kopparmynt

känner till att två mynt i praktiken aldrig är varandra helt lika.

Anmärkningsvärt nog kom i juni månad som inlämning till Myntauktioner i Sverige AB ännu ett exemplar (avbildning 2, förstora*, i privat ägo, foto: Dan Carlberg) av det nu omtalade myntet. Även detta visar fullständig likhet med det gjutna exemplar som Antikören utbjöd till försäljning; alla tecken visar att det är ännu ett falskt exemplar med Castenhags äkta som förebild.

Undertecknad vill med denna artikel varna för ytterligare motsvarande förfalskningar.

Dan Carlberg

* De båda klippingarna har måtten 23 (h) × 22 (b) mm.

AUKTIONER & MÄSSOR

- 3/10 Auktion, Holmasto mynthandel, Helsingfors
- 14/11 Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
- 21-22/11 MISAB, auktion 35, Hotell Sheraton, Stockholm
- 12/12 Auktion, Holmasto mynthandel, Helsingfors
- 24/4-21 Preliminärt. Myntmässa, Frimynt, Helsingborg.

Se mer här: ingemars.se/agenda

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev, sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Hantverkargatan 36
11221 Stockholm

Tel. 08 - 611 01 10

PRESSGRANNAR

Blindmynt på export

Ungefär 500 opräglade kopparmynt hittades omkring 1969 på vraket av "Den gyldne solen", som förläste 1672 vid Bornholms östkust. Myntämnena är tillverkade i Sverige och avsedda för export till England. Där skulle de myntas till *farthings*, en myntenhet som uppkom i slutet av 1200-talet och försvann från myntsystemet så sent som 1660. Från mitten av 1600-talet var Falu koppargruva störst i Europa och anledningen till Sveriges stormaktsställning och ekonomi.

Susanna, Sjöhistoriska museets facebook 25 augusti 2020

Guldskatt i Israel

En kruka med 1100 år gamla guldmynt har hittats vid en utgrävning i centrala Israel. Fyndet gjordes av en grupp tonåringar som arbetar som volontärer vid en utgrävning inför ett planerat bygge av bostäder. De 425 mynten är av rent guld och var valuta i abbasidernas islamiska kalifat, som var en dominerande stormakt i Mellanöstern mellan 700- och 1200-talen.

— Personen som begravde skatten måste ha planerat att hämta den igen och säkrade också kärlet med en spik så att det satt fast. Vi kan bara gissa

vad det var som hindrade honom från att hämta den igen, säger utgrävningens ledare Liat Nadav-Ziv.

Då, på 900-talet, fanns verkstäder i området. De många mynten lär ha utgjort en smärre förmögenhet, enligt Robert Kool, myntexpert vid Israels myndighet med ansvar för fornlämningar. — Med en sådan summa hade en person till exempel kunnat köpa ett lyxigt hus i ett av de bästa områdena i Fustat, den enorma och rika huvudstaden i Egypten på den tiden, säger han.

Aftonbladet
24 augusti 2020

Bengt E. Hovén 1944–2020

Arabisten, hebraisten och sanskritisten Bengt E. Hovén, Helsingborg, har avlidit 76 år gammal. Hans närmaste är hustrun Natasja, dottern Sonia med make samt syskon, syskonbarn och många vänner.

En lärd och mångkunnig man har lämnat oss. Efter pensioneringen flyttade Bengt Hovén med sin familj till Helsingborg. Vår vänskap härrörde sig däremot från Stockholm där jag blivit anställd på Kungl. Myntkabinettet 1951. Några år senare började Bengt sin anställning.

Den som är obekant med vikingatidens silverskatter behöver kanske påminnas om hur många arabiska dirhamer som förekommer i dessa fynd från cirka år 800 till 1000-talets början (och som cirkulerade in på 1100-talet). Med dessa skulle den i

orientens språk, särskilt arabiska, så kunnige nyanställda Bengt sysselsätta sig – vilket han gjorde med besked!

Det var ett stort nöje att kliva in i hans arbetsrum och diskutera diverse lärda ting. Bengt lärde sig snart det mesta om dessa bildlösa mynt (av vilka endast ett fåtal kommer från det egentliga Arabien).

Det blev många år vi tillbringade på Kungl. Myntkabinettet. Men så en dag blev vi bestulna på vår expert. Han försvann till EU i språkkuppdrag och stationerades i Luxemburg. Bildningsnivån sjönk ...

När dessa minnesraders författare (pensionär sedan 1994) flyttade till Skåne gjorde Bengt och hans familj detsamma. Tankar utbyttes – även vid en gemensam middag. Ack att det blivit fler!

Lars O. Lagerqvist

Bengt E. Hovén var medlem i Svenska Numismatiska Föreningen åren 1976–1988. Han har även medverkat med ett antal artiklar i SNT, särskilt på 1980- och 1990-talen. *Red.*

HOLMASTO MYNTHANDEL

MYNT, SEDLAR, MEDALJER,
MILITARIA M.M.

Höstens auktioner
3 oktober och 12 december

Alexandersgatan 50
00100 Helsingfors, Finland
+358 9 666 500

holmasto@holmasto.com
www.holmasto.com

ENGELSKA KAFFEPOLLETTER FRÅN 1600-TALET

Det första offentliga kaffehuset i England etablerades år 1650 i Oxford. Två år senare fick London sitt första kaffehus, *Pasqua Rosée's Coffee House*, som blev succé. Andra kaffehus kom efter. En första annons publicerades i en London-tidning den 19 maj 1657: *"In Bartholomew Lane on the back side of the Old Exchange, the drink called Coffee, which is a very wholsam and Physical drink, having many excellent vertues, ... is to be sold both in the morning, and at three of the clock in the afternoon."* Om detta berättar Lars Elgklou i *Kaffeboken* (1993) s. 65f.

UNDER KARL II:S TID (1630–1685) utgav hökare, värdshus- och kaffehusvärdar i England egna "mynt" (*tokens*). Det rädde brist på växelmynt i låga valörer och behovet var stort. Dessa vad vi kallar polletter tillverkades av mässing, koppar och tenn, undantagsvis läder. På polletterna ses en bild som appellerade till verksamheten, för kaffehusvärdarna till exempel en turkisk sultan. Eller som på den här avbildade, en hand som håller upp kaffe ur en kaffekanna.

Polletten brukade vara giltig inte bara på kaffehuset, som lämnade det i växel, utan även hos förrättningar i grannskapet, men bara där, och inte ens längre bort på samma gata. År 1672 förbjöds alla tokens.

MGL

Kaffepollett med värdet 1 pence (1^p).

Omskrifter: ANDREW VINCENT'S COFFEE

samt HOVE IN FRYDAY STREET 71.

Diameter 26 mm. Kungliga Bibliotekets samling.

Skannat ur *Kaffeboken* (1993).

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XVIII. 1908. Bl.a. Lilienberg, V.E.: *Om svenska mynt och myntvärden*. 10 SEK (20)
NM XXX. *Numismatiska Meddelanden* XXX. 1965. 30 SEK (40)
NM XXXII:1–2. Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 SEK/st (170)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 SEK (150)
NM XXXIV. 1983. 100 SEK (150)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 SEK (225)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 100 SEK (150)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 SEK
NM XXXVIII. *Festskrift till Ulla Westermark*. 1992. 75 SEK
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 180 SEK
NM XL. Särtryck ur *Myntningen i Sverige 995–1995* (12 delar). 1995. 10 SEK/st, alla delar 100 SEK
NM XLII. Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 SEK

Smärre skrifter

4. Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 SEK (35)
7. Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 SEK
9. Lars O. Lagerqvists medaljfond. 1999. 100 SEK
10. Carl Snoilsky. *Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 SEK
12. Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 SEK
13. Törngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 SEK (100)

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 SEK (350)
— *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 SEK (350)
Svensson, R.: *Renovatio Monetae. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 SEK (350)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 SEK (350)
Krasnobaeva, J.: *Sveonum Monumenta Vetusta. The Numismatic Collection of Elias Brenner and Pavel Grigorievich Demidov*. 2018. 250 SEK (350)
Franzén, B., Hedegård, G., Svensson, R.: *Acta Monetaria Sueciae. Sveriges handlingar om mynt, priser och ädelmetaller 1164–1318*. 2020. 250 SEK (350)

Andra utgåvor

- Appelgren, T.G.: *Förteckning över Antellska myntsamlingens i Helsingfors svenska mynt. Del I–III*, 1908, 1906, 1936. 1 500 SEK
Ehrnsten, F. & Kunnas-Pusa, L.: *Finlands Mynthistoria, Landskapsinventeringen 1. Myntfynd från Nyland*. 2017. 100 SEK
Golabiewski Lannby, M.: *Pengar i folkmun och mynt i seder, bruk och poesi*. 2000. 50 SEK
— *Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen 14. Myntfynd från Gästrikland och Hälsingland*. 2018. 100 SEK
— *Kung Knut Eriksson och penningarna*. 2019. 150 SEK (200)
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 250 SEK (350)
Märcher, M.: *Embedsbreve til møntmesteren på Kongsberg 1787–1796. Kilder til numismatik og pengehistorie III*. 2017. 140 SEK
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 150 SEK (250)
Ord med mening. Festskrift til Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 SEK
Törngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 SEK

Register

- Svensk Numismatisk Tidskrift. Register 1972–1982*. 1986; *Register 1983–1992*. 1994; *Register 1993–2002*. 2004. 45 SEK/st
Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av Svenska Numismatiska Föreningen 1874–1995. 1998. 50 SEK

Böckerna säljs direkt hos
Svenska Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17, Stockholm
Öppettider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 55 98 eller
info@numismatik.se
Pris inom parentes gäller icke
medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

MEDLEMSAVGIFTER

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vuxen 200 SEK/år
Junior 100 SEK/år
Utomlands boende
375 SEK/år

Plusgiro 150007–3
Bankgiro 219–0502

Som medlem får du
Svensk Numismatisk Tidskrift
som utkommer med
åtta nummer om året

info@numismatik.se

PRESSKLIPP 1876

Gamla gula ettor

Riksbankens en-kronesedlar börja nu alltmer försvinna ur allmänna rörelsen. Det antages, att omkring 2 miljoner sådana, d.v.s. ungefärligen $\frac{1}{3}$ mot hvad händelsen var vid årets början, ännu äro i omlopp. Utaf de gamla en-riksdalerssedlarna säges det, att också vid pass en million icke blifvit i riksbanken presenterad.

Att många af dessa sedlar gått för-lorade, är antagligt, men tid efter annan komma dock i dagen exemplar af de gamla gula etterna, som äro så väl konserverade, som om de nyss utlämnats från banken. Så omtalas, att flere hundra sådana anträffats för någon tid sedan vid bouppteckning i ett borgerligt sterbhus här i staden. Ännu äldre bankomynt till betydligt högre belopp lär också vid samma tillfälle påträffats. (*Sthlms Korr.*)

Notis i Wedbergs klippsamling 1876

TILL LÄSEKRETSEN

Kopparpollett (utan nummer) präglad för Svappavaara Kopparverk i Kengis. Diameter 25 mm.

KMK SAMLING OCH FOTO.

KENGISPOLLETTER – en efterlysning

Jag forskar om polletter präglade i Kengis i Norrbotten (även benämnda Svappavaara-polletter) på 1660-talet och tänker publicera en bok om dem. De är sällsynta även i museer och vartenda exemplar kan ge värdefull info. Om du har en eller kanske flera sådana vore jag tacksam om du kunde berätta för mig om dem. Jag är särskilt intresserad av följande:

- pollettens löpande nummer
- är numret på åt- eller frånsidan eller fattas det helt
- pollettens valör (5, 10, 16, 20 öre, kolpollett) eller kanske Kengis-sedel eller plåtmynt
- vikt och diameter
- tycker du att polletten är av koppar eller mässing
- ser polletten ut att vara ett jordfynd
- vet du något om var eller hur polletten har hittats? Även minsta detalj är viktig
- var och när har du skaffat polletten
- pollettens proveniens
- har polletten publicerats
- foto på pollett, viktigt bland annat för att identifiera varianter
- det gör ingenting om du inte kan svara på alla frågor eller bidra med foto

Mycket tacksam om du skickar dina uppgifter till:
yrjo.hyotyniemi@outlook.com.

Sänd alltså gärna foto på din pollett samt om dina personliga uppgifter vid behov får publiceras i boken eller om du hellre vill ange samlingens namn för identifiering (till exempel "Samling Eklund"). Det är helt okej om du vill förbli anonym. Berätta också gärna om du känner till någon annan som har Kengispolletter och som jag kunde kontakta.

Jag är tacksam för all information, även den minsta!

Yrjö Hyötyniemi, Helsingfors
yrjo.hyotyniemi@outlook.com

Esko Tikkanen: Silver Coins of the Indian Sub-Continent from 499 until 1947. 2014.
ISBN 978-952-93-4939-5
Illustrerad, 202 sidor.

I SAMBAND MED de förmonetära och vikingatida periodernas mynt- och silverimport till Östersjöområdet från vinningarna av handelsresorna i Österled och Konstantinopel, uppstod en anknytning till de islamiska regionerna i våra dagars Mellan-östern. Dessa omständigheter har under senaste århundradena alltmer dokumenterats, akademiserats och studerats, såväl som rena myntfynd men även i historisk, handelsmässig, kulturell och konstnärlig kontext.

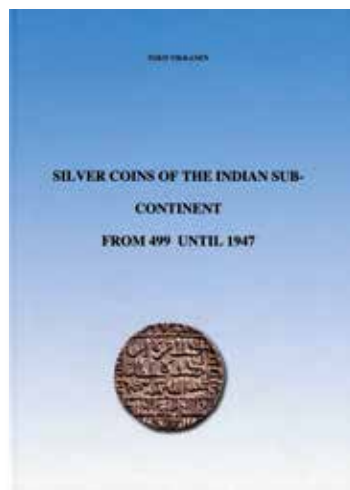
Samlare i gemen har funnit det intressant och legitimt att påbörja en "svensk samling" med sådana exempel på importerade silvervärde- och räknemynt representerande perioden innan den reguljära ursprungliga myntningen på svenskt territorium i "eget namn" inleddes av Olof Skötkonung cirka 995. Den historiska traditionen i Sverige påbjuder som bekant att myntningen påbörjades i Sigtuna. Variantrikedomen och stilvariationerna har under senaste halvseklert kartlagts i välillustrerade referensataloger medan de systematiska förklaringsgrunderna och sambanden fortfarande hägrar att preciseras bättre.

Som en produkt av analys kring myntfynden från denna period visar modernare forskning och slutsatser alltmer att myntningen över tiden kan ha skett i rörliga myntverkstäder som följde med kungen, hovet och förvaltningen under de förmodade kringresorna i det svenska landskapet och grannländerna. Inte minst funderas mycket över var silvret till de första svenska och nordiska mynten härstammar ifrån. Det finns starka skäl som talar för att silvret härrör från just den tidiga mynt-/silverimportens

poster, så rikligt bevarade i strö- som depåfynd. Därmed är deras geografiska ursprung av stort intresse för historieforskningen och inte minst öppnas samlarnas ögon och medvetande inför orientens mynt som riktigt intressanta samlarobjekt.

I talangrika Finland och det baltiska territoriet är dessa premone-tära perioder av mynt-/silverhandel också av vitalt intresse som spår från samhällets gryning och utveckling. Oberoende av fyndmyntens penningstatus har myntens kalligrafi och motivmässiga uppbyggnad konstnärliga meriter och skönhetsvärlden som influerar ännu i dag. Härmed avses mynt från sasanidiska imperiet, 224 fram till år 651, följt av de arabiska kalifatens fram till åtminstone 1000-talet. Detsamma kan man säga gäller även för de ytterligare längre österut präglade och brukade främst silvermynten från Indiska regionen i vid omfattning. Vad som sammanför dessa regioner är myntens och metallernas vandringar genom handel, krigsbyten och gåvor. Just metallernas ursprung – var de bröts och raffinerades, förädlades och nyttjades – och senare tiders återanvändning – genom nedsmältning, handel, krigsbyten och gåvor – är en sannolik röd tråd vars signifikans inte ska underskattas.

Esko Tikkanen, tidigare finländsk diplomat och sedan mer än fyra decennier kulturellt intresserad myntsamlare, är en av de ambitiösa samlarnaturer som ägnat sig åt en relativt främmande nisch men i sitt värv haft en framgång som manifesterats i en vacker bok; *Silver Coins of the Indian Sub-Continent from 499 until 1947*. Som alla välmotiverade böcker präglas de av författarens och samlarens passion. Detta har ofta sitt ursprung i ett slumpartat köp – i Eskos fall i Turkiet (där han hade en treårig tjänstgöring) av en tanka i silver från sultanatet i Dehli. Fascinationen infann sig omedelbart över kalligrafins utformning samt önskan att förstå

vad texten betydde. Detta inspirerade startskottet för en tämligen slumpartad sökning efter snarlika mynt. Parallellt infann sig en frustration över det på 1970-talet rådande virrvarr av äldre litteratur som dels kan vara svåråtkomlig, dels ofullständig och sällan med tillräckligt kvalitativt gott vägledande bildmaterial, vare sig fotografiskt, teckningar eller kalckeringar. Efter att ha passerat många trösklar i sin självpåtagna utmaning började småningom konturerna tona fram av en blivande samling.

Undertecknad artikelförfattare känner fullständigt igen sig inom det ganska närliggande området mynt från Tibet, Nepal och Bhutan som var en av mina numismatiska passioner också med begynnelse i 1970-talet. På den tiden utkom ett allomfattande typologiskt numismatiskt illustrerat verk *World of Islam* av Michael Michener, vars originalupplaga på 2000 exemplar snabbt såldes slut och en facsimil-version (på tunnare papper) utkommen drygt tio år senare gick samma öde tillmötes. Illustrationerna var dock sällan nytagna foton utan kopior från äldre verk och regelmässigt i myntens originalstorlek, vilket inte medgav några djupare detaljstudier.

För Eskos del blev inledningsvis samlandet sökande, men med till-

kommande stickspår framkallades det som blivit ett typsamlande corpus publicerat med excellenta många uppförstorade fotografier och sakkunniga orienterande fakta, där mångas hjälpande bidrag är hägkomna.

Tikkanens numismatiska bok innehåller en illustrerad beskrivning av hans 795 mynt i sin privata samling. Inledande med drachmer utgör den absoluta lejonparten silverrupier, runda som kvadratiske, från mogulperioderna ända fram till kolonialtidernas Brittiska Indien. Några få guldmynt och bronsmynt avbildas, men Tikkanen motiverar väl varför de hamnat på undantag; guldmynten för att de är relativt dyrbara, de var kungliga och de rikas mynt, ej vardagliga; bronsmynten för att de verkligen var folkets mynt men ofta slitna och därmed otydliga och olämpliga för dechiffrering.

Andra utlandskontakter samt besök i London med flera numismatiska handelsorter samt medlemskap i *The Oriental Numismatic Society* gjorde att nätverket med likasinnade växte, tips och tillgång på relevant litteratur ökade.

Vägled av sitt egna samlande är boken upplagd för att vara praktisk och nyttig för andra som har behov av att snabbt orientera sig och identifiera ett typmynt till geografiskt ursprung, regent, ort och period. Varje geografiskt och periodiskt avsnitt följs av en kort introducerande historik samt överblick av de styrande regenterna. Därefter följer den beskrivande katalogen som upptar tydliga och vederhäftiga detaljer på mynten för tolkning, datering etc. samt vikt. Därtill finns en numismatisk bibliografi som exemplifierar de normala referensverken som utgör de historiska föregångarna referensmässigt.

Esko Tikkanen är att gratulera till sin numismatiska entreprenörsanda! Samlargärningen inom sitt gebit torde ha få motsvarigheter i Norden och Europa. För sina samlarvänner och alla som ännu inte upptäckt

fascinationen kring dessa mynt avslutar de hårda pärmarna över 200 nyttiga sidor, som med en sökning i stort sett motiverar anskaffningen av boken till varje vidsynt bibliotek, numismatiskt intresserade och allmänhistoriskt nyfikna! Föga långsökt kan det vara så att våra "importerade vikingaskattmynt" har metallurgiskt dna från silvergruvorna i den indiska regionen dit Alexander härskare nådde fram drygt 300 år före vår västerländska tideräkning. Återanvändningsprincipen är inget nytt påfund ...

Per-Göran Carlsson

NUMISMATISK DISPUTATION

Gitte Tarnow Ingvarrdson, antikvarie vid Myntkabinettet på Historiska museet vid Lunds universitet, disputerade den 4 juni 2020 på sin avhandling: *Vikingskattens mennesker. Bornholmske sølvskatte som aktører i det økonomiske, sociale, kulturelle og symbolske felt fra ca. 850-ca. 1150.*

Populär Arkeologis nye chefredaktör är arkeologen Jonathan Lindström. I hans första nummer (2020:4) finns flera artiklar och notiser i ämnena numismatik och ekonomisk historia.

Varje mynt räknas, s. 30–32, är författad av Kristina Ekerö Eriksson. *Mynt handlar om så mycket mer än samlande och ekonomiskt värde. Mynten berättar om hur samhället fungerat, om handelskontakter och organisation. Hon har också skrivit några rader om Kungliga Myntkabinettets flytt till Narvavägen under rubriken Ny prägel på Myntkabinettet, s. 33.*

Jonathan själv skriver om stölderna på Kungliga Myntkabinettet, "Vi känner nog bara till en bråkdel av stölderna". När Myntkabinettet nu går vidare efter de omfattande stölderna försöker forskarna förstå hur de kunde ske och vad som har gått förlorat, s. 28–29, samt en notis om Fornitida falskmyntare avslöjade, s. 5.

Dessutom en ekonomisk-historisk artikel av Allan Klynne om Romarikets fruktlösa kamp mot inflationen, s. 10–14.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordnar Nålmarken

Öppettider:
Vardagar 10.00 – 18.00
Hantverkargatan 8
11221 Stockholm
Tel. 08–411 50 81
kontakt@selinsmynthandel.se

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 – 662 62 61

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR
*Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur*
www.nordlindsmynt.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Gamla Brogatan 36
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 – 411 08 07

Öppet: måndag – torsdag 11–13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är sedan 1973 en etablerad sammanslutning av för närvarande 22 mynthandlare. Föreningens syfte är att samordna strävanden och idéer angående mynthandels utveckling, uppmuntra vetenskaplig forskning och sprida kännedom om numismatik, samt att skapa varaktiga och vänskapliga förhållanden svenska mynthandlare emellan. Medlemmarna förbinder sig att ej saluföra förfälskade objekt i enlighet med Svenska Numismatiska Föreningens upprop.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 – 139484
besour @ telia.com
www.besour.se

CEDERHOLMS MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 076 – 8344684
cederholmsmynthandel @ gmail.com

COLLECTIA AB

Pramvägen 1
312 51 Knäred
Tel. 0430 – 50743 (mån – tors 13–15)
info @ collectia.se
www.collectia.se
Kontakt: Jimmy Häggqvist

ROBERTO DELZANNO MYNTHANDEL

Villa Långbro – Stockholm
Tel. 0708 – 865008
roberto @ delzanno.se
www.delzanno.se

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 – 7326686, 070 – 2126455
christian.hamrin @ telia.com

JOAKIMS MYNT & SEDLAR

Södra Långvägen 17 A
443 39 Lerum
www.joakimsmyntochsedlar.se

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 37
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 – 81373
lennart @ mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
501 13 Borås
Tel. 033 – 410315

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. 046 – 144369
butik @ lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
373 32 Nätraby
melinmynt @ hotmail.com

MITQALCOINS

Klas Johnsson
Box 5078
141 05 Kungens kurva
info @ mitqalcoins.se
Tel. 070–6101073

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 – 286325
corona-coin @ tele2.se
www.coronamylnt.se

NILSSONS MYNTHANDEL AB

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 – 1132207
nilssonsmynthandel @ hotmail.com

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 – 6626261
info @ nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NUMIKON / TICALEN MYNTHANDEL

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 073 – 9540868
numikon @ comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. 0705 – 252519
mattsson.g @ telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 – 122528
pedersen.mynt @ telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 8 / Box 16390
112 21 Stockholm
Tel. 08 – 4115081
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 – 135088
skarabe @ telia.com
www.skarabe.eu

SVENSK MYNTHANDEL

Mikael Kindahl
Badstugatan 24, Bredablick
691 32 Karlskoga
svenskmynthandel @ hotmail.com
www.svenskmynthandel.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Gamla Brogatan 36
111 20 Stockholm
Tel. 08 – 4110807
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 – 3680807
info @ wijk.se

www.smf.com.se

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 14 november 2020

**Nu söker vi inlämningar till höstens stora live-auktion.
Välkommen in med dina objekt!**

Ett urval mynt (inkl. köparprovision) som vi har sålt tidigare:

**1 daler 1594
"SIGISMUNDVS"
677.000:-**

**Ryssland
5 rubel 1762
460.000:-**

**Norge
1 speciedaler 1861
med B under bilden
2.238.500:-**

Två objekt (inkl. köparprovision) som såldes under sommaren på
vår Onlineauktion:

**1 dukat 1746
36.300:-**

**1 dukat 1763
58.000:-**

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och
utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17

E-post: coins@myntkompaniet.se

www.philea.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

INLÄMNING PÅGÅR

Går Du i säljtankar? Varför inte dra fördel av den stora uppgång av priserna på numismatiska objekt som vi har sett under året? Vi har inte upplevt en prisstegring som denna någon gång tidigare. Vi är den största och enda renodlade numismatiska auktionen i landet och vi erbjuder marknadens förmånligaste villkor för såväl säljare som köpare – vänd Dig med förtroende till den främste experten!

Några prisexempel från vårens och sommarens auktioner:

Daler 1573. Har möjligen varit hängd. Obetydliga plantsfel. 1+.
19.000 kr.

6 mark 1609.
Kantskador, eljest tilltalande. 1+.
86.000 kr.

1/2 riksdaler 1736.
1+/01.
40.000 kr.

Riksdaler 1820. Svaga plantsrispor. Lätt rengjord. 1+/01)(01.
21000 kr.

2 skilling banco 1846. Delvis med röd lyster bevarad. 01.
6.000 kr.

Dukat 1866.
Repor. Kanthack. 1+/01)(01.
17.000 kr.

Carolin 1869.
1+/01.
8.000 kr.

2 kronor 1893.
Lätt gniden. 01.
17.500 kr.

Myntauktioner i Sverige AB

Banérgatan 17, 115 22 Stockholm • Storgatan 10, 342 60 Moheda

E-mail: info@myntauktioner.se • Telefon: 08-410 465 65

www.myntauktioner.se